

Rezumat teză de abilitare ***Istoria Bisericii Ortodoxe hunedorene***

Ținutul Hunedoarei, străveche vatră de dăinuire creștin-românească și leagăn al formării noastre ca popor, constituie, prin valorosul său patrimoniu cultural-artistic – lăcașurile de cult paleocreștine (Densuș), cneziale (Gurasada, Streisângeorgiu, Peșteana, Strei, Nucșoara, Ostrov, Râu de Mori, Sânpetru, Leșnic, Crișcior, Ribița, Roșcani, Bârsău etc.) și contemporane (Orăștie, Alun, Ghelari etc.) ori așezămintele monahale de la Prislop, Suseni-Colți, Vaca/Crișan etc. – și teologic-duhovnicesc (de aici provin Sfinții Ioan de la Prislop și Sofronie de la Cioara, mitropoliții Ioan de la Peșteana, Ioan de la Prislop, Ghenadie II și Iosif Budai ai Ardealului, episcopii Ioan de la Cerna, Spiridon și Teofil de la Prislop ai Vadului, istoricii Silviu Dragomir și Mircea Păcurariu, gazetarii Ioan Moța și Sebastian Stanca, dogmatistul Ilarion Felea, canonistul Liviu Stan și marele duhovnic Arsenie Boca), un punct de referință pe „harta” spiritualității românești.

Prin urmare, acestui spațiu i se cuvenea o prezentare detaliată, ceea ce am și încercat – într-o prezentare sintetică – în cadrul unei teze de doctorat, editată ulterior într-un volum intitulat: *Istoria vieții bisericești a românilor hunedoreni* (Reșița, Editura Eftimie Murgu, 2010, 734 p.). Deschisă printr-o amplă prezentare a cadrului istoric general, factor al evoluției bisericești, lucrarea detaliază apoi dinamica vieții ecleziastice a românilor hunedoreni din etapa răspândirii creștinismului pe aceste meleaguri (cu inventarierea tuturor descoperirilor arheologice de această factură) și până la formarea structurilor administrativ-canonice medievale, anume protopopiatele, parohiile și filiile hunedorene. O atenție deosebită s-a acordat raporturilor – cel mai adesea tensionate – ale Ortodoxiei cu Catolicismul (soldate, la începutul secolului al XVIII-lea, cu divizarea Bisericii românești transilvănene) și cu Protestantismul, respectiv activității pastoral-misionare, național-politice și culturale a preoților hunedoreni, a tuturor aceluia care, cu pana sau cu arma în mână, de la amvoane sau de la pupitrele modestelor școli, suportând calvarul temnițelor austriece, maghiare și comuniste, s-au pus, trup și suflet, în slujba idealurilor naționale ale românilor, în slujba luminării prin cultură și a îmbărbătării prin credință a păstoriților. În fine, din acest demers nu puteau lipsi nici așezămintele monahale; prezentarea, sub forma unor medalioane, a mănăstirilor, a schiturilor și a sihăstriilor hunedorene de ieri și de azi este precedată de creionarea principalelor repere ale evoluției monastice în sud-vestul Transilvaniei.

Cele aproximativ 600 de edificii ecleziastice ortodoxe – de la controversatul (în ceea ce privește vechimea, identitatea ctitorilor și destinația sa inițială) lăcaș de cult de la Densuș și străvechile ctitorii cneziale din Țara Hațegului și din părțile Zarandului și până la lăcașurile construite după 1989 – au beneficiat de o atenție aparte în cadrul altor trei volume: *Bisericile ortodoxe hunedorene* (Reșița, Editura Eftimie Murgu, 2011, 664 p.), *Repertor al bisericilor de lemn din județul Hunedoara* (coautor, Reșița, Editura Eftimie Murgu, 2011, 457 p.) și *The Treasure of Hunedoara – Historical Monument Orthodox Churches* (Stockholm, Felicitas Publishing House – Deva, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2014, 244 p.). În cazul fiecărei biserici s-a avut în vedere prezentarea hramului, a materialului de construcție, a timpului edificării și a ctitorilor, a arhitecturii, a meșterilor și a tipologiei ansamblurilor picturale și sculpturale, a stadiului de conservare și a lucrărilor de renovare întreprinse, respectiv a pieselor mai importante din patrimoniul lor mobil; precizarea statutului confesional al fiecărui lăcaș de

cult în parte de-a lungul timpului, însoțită de menționarea predecesoarelor ctitoriilor actuale, a definitivat conturarea unei imagini de ansamblu asupra acestor monumente.

Pornind de la cele mai sus amintite, în timp s-au conturat mai multe subdirecții de cercetare: monografierea parohiilor hunedorene (întocmirea monografiilor Parohiilor Bobâlna, Trestia și Nevoieș/Lunca și a numeroase micromonografii parohiale în revista eparhială „Dacia Creștină” și în volumele unor simpozioane istorico-teologice locale, respectiv punerea în circulație a unor cronică parohiale, cum sunt cele ale parohiilor Gurasada, Valea Bradului și Crișcior, și a însemnărilor inedite ale unor preoți) și a așezămintelor mănăstirești dispărute (Vaca, Plosca, Cerna etc.), elaborarea medalioanelor biografice ale unor personalități ale spiritualității ortodoxe românești (mitropoliții Ioan de Caffa, Ioan de la Prislop, Ghenadie II, Iosif Budai și Iov Țirca ai Ardealului, Sfinții Cuvioși Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara, protopopul Nicolae Pop din Balomir, preotul-gazetar Sebastian Stanca etc.), prezentarea evoluției învățământului confesional hunedorean (în special a școlilor elementare ortodoxe din Protopopiatul Deva), a legăturilor românilor ortodocși hunedoreni cu frații din Banat și de peste munți etc. La acestea se adaugă o serie de studii privind istoria laică a meleagurilor hunedorene, precum prezentarea epocii marilor migrații și a impactului acestora asupra dezvoltării obștilor locale, perioada Pricipatului transilvănean, organizarea administrativ-teritorială a comitatului Hunedoara în secolele XVIII-XIX, comunitățile de imigranți italieni din județul Hunedoara etc.

Pe aceeași linie monografică mai sus amintită se vor înscrie și următoarele lucrări, unele aflate în faza de proiect, altele în faza de finisare: *Episcopia Devei și Hunedoarei (2009-2016). Istorie – înfăptuiri – perspective, Monahismul hunedorean – istorie și actualitate. Mănăstiri, schituri și sihăstria ortodoxe* (volum ce va fi însoțit – în scopul popularizării – de un *Album al așezămintelor monahale hunedorene*), *Parohia Dobra – file de cronică bisericească* și *Parohia Ortodoxă Ilia – file de cronică bisericească* (o punere în circulație a unor prețioase informații cuprinse în două extinse și inedite cronică parohiale). De asemenea, se are în vedere întocmirea unui „serial monografic”, cuprinzând istoricul celor cinci *Protopopiate ortodoxe hunedorene* actuale: Deva, Brad, Hațeg, Orăștie și Petroșani (într-o formă extinsă și mult mai detaliată față de proiectul inițiat și derulat actualmente de Patriarhia Română).

Fără a avea pretenția exhaustivității, toate lucrările enumerate reprezintă rodul muncii de strângere, sistematizare, cercetare, „tâlcuire” și sintetizare a tuturor surselor (arheologice, arhivistice, artistice etc.) pe care le-am avut la dispoziție, în încercarea de creionare a unei imagini cât mai complete a ceea ce s-ar putea numi ***Istoria Bisericii Ortodoxe hunedorene***.